

O wyborach do Sejmu i uchwaleniu Konstytucji LSRR w lipcu 1940 roku w impresjonistycznym przekazie Ignasa Šeiniusa

Uchwalenie I i II proklamacji niepodległości Litwy z lat 1917 i 1918, próby utworzenia monarchii konstytucyjnej, uchwalenie przez Radę Krajową (lit. Lietuvos Taryba) tymczasowej Konstytucji Republiki Litewskiej (1918) i na jej podstawie utworzenie rządu Augustinasa Voldemarsa, następnie zastąpienie tej chwilowo obowiązującej – kolejną, również tymczasową konstytucją litewską², a w 1922 r. uchwalenie pierwszej stałej konstytucji i wprowadzenie do niej po latach kilku zmian (1928) – wskazują na wielkie starania o nadanie praworządnego charakteru tworzonego państwa. Wydarzenia te świadczą o bardzo burzliwym okresie w historii kraju. Henryk Wisner w książce pt. *Litwa. Dzieje państwa i narodu* pisał, że „w niepodległość Litwa wkraczała, mając w istocie tylko wolę jej zdobycia”³. Niestety, wydarzenia z 1940 r. potwierdzają zasadność i proroczość tych słów. Zajęcie terenów Litwy przez Armię Czerwoną i przyjęcie przez stronę litewską w dn. 15 czerwca ultimatum postawionego przez Związek Radziecki zamknęły drogę rozwojowi parlamentaryzmu w kraju. Wśród przedstawionych żądań strony sowieckiej znalazły się przede wszystkim takie, które gwarantowały możliwość wkroczenia ich wojsk na Litwę, oraz nakaz rozpoczęcia formowania nowego rządu. Aresztowano ministra spraw wewnętrznych Republiki Litewskiej Kazysa Skučasa i dyrektora Departamentu ds. Bezpieczeństwa Augustinasa Povilaitisa. „Sprawą otwartą pozostaje, jak było to przyjmowane przez społeczeństwo” – pisał Henryk Wisner⁴.

Pierwszym znaczącym i chyba jedynym utworem literackim napisanym przez litewskiego pisarza, w którym przedstawione zostały wydarzenia na Litwie w okresie od końca 1939 r. do połowy 1940 r., jest dzieło Ignasa Šeiniusa pt. *Den roda floden stigen* (lit. *Raudonasis tvanas*, pol.

¹ <https://orcid.org/0000-0002-7826-8731>

² Na mocy tej konstytucji został utworzony urząd prezydenta, został nim Antanas Smetona.

³ Wisner Henryk, *Litwa. Dzieje państwa i narodu*, Warszawa 1999, s. 189.

⁴ Tamże, s. 220.

Czerwony potop). Ignas Šeinius – to pseudonim twórczy Ignasa Jurkūnasa (1889–1959), pisarza, dziennikarza i dyplomaty litewskiego, który swoje losy związał na stałe ze Szwecją, dokąd w 1915 r. został wysłany jako komisarz do spraw niesienia pomocy ofiarom wojny. Zacięcie i dociekliwość dziennikarska pozwoliły mu współpracować z wieloma pismami w kraju (np. „Vienybė Lietuvinkų”, „Viltis”, „Vakarai”) i za granicą. W prasie szwedzkiej zamieścił on dziesiątki artykułów o Litwie i Litwinach. Sławę przyniosła mu powieść pt. *Kuprelis*, uznawana za pierwsze i najlepsze dzieło impresjonistyczne w literaturze litewskiej. Sam autor jednak uważał, że największym jego literackim triumfem, którym może się szczycić, jest powieść reportażowa, której litewski tytuł brzmi: *Raudonasis tvanas*. Będąc świadkiem wydarzeń, autor z reporterską wnikliwością opisuje zstana rzeczywistość, przytacza zasłyszane rozmowy, opinie. Akcja powieści rozpoczyna się 29 października 1939 r., kiedy to Šeinius przybywa do Wilna jako członek zarządu Komitetu ds. Uchodźców działającego przy Czerwonym Krzyżu. Razem z nim podróżują amerykańscy dyplomaci reprezentujący Komitet Hoovera oraz przyjaciel doktor Alekna, również z Czerwonego Krzyża. Podróż kończy się 23 października 1940 r., kiedy Šeiniusowi udaje się szczęśliwie wydostać z okupowanej Litwy. Autor już po sześciu tygodniach od momentu szczęśliwej ucieczki ze zniewolonej ojczyzny do Szwecji wydaje swoje wspomnienia w języku szwedzkim. Ta publikacja, opowiadająca o procesie sowietyzacji na Litwie w okresie pierwszej okupacji sowieckiej, po raz pierwszy poruszająca temat aresztowań, deportacji i represji, od razu wzbudziła duże zainteresowanie wśród europejskich odbiorców, a jednocześnie zrodziła niepokój w związku z prognozami zbliżającej się fali bolszewizmu. Było to dzieło tak popularne, że jak podaje badaczka twórczości Šeiniusia, Janina Žekaitė, „pats Švedijos karalius sakėsi negalėjęs tris naktis miegoti, kol neperskaitė Šeinius veikalo” (sam król Szwecji przyznawał się, że przez trzy noce nie mógł spać, dopóki nie przeczytał utworu Šeiniusia)⁵.

W przedmowie do wydania polskiego książki pt. *Czerwony potop* (1998). Leon Brodowski tak napisał o autorze, jednym z czołowych pisarzy litewskich:

⁵ Žekaitė Janina, *Ignas Šeinius*, Vilnius 1999, s. 217. Przekład z jęz. litewskiego tu i dalej – autorki artykułu.

Ignas Šeinius był demokratą z krwi i kości, humanistą i człowiekiem humanitarnym, politykiem centrowym. Od prawicy przyjmował system wartości etycznych cywilizacji łacińskiej, zaś od lewicy wrażliwość wobec ludzi biednych, słabych, upokorzonych. Był wrogiem tak bolszewickiego komunizmu, jak i nacjonalizmu. Na pierwszym miejscu w systemie wartości stawiał jakość życia, afirmację godności każdego człowieka, poszanowanie mniejszości narodowych, zachowanie różnorodności kulturowej, która wszystkich wzbogaca, stawiał na pokojową współpracę narodów wielkich i małych, niestosowanie przemocy, tolerancję przekonań⁶.

Zapatrywania polityczne Šeiniusia i wyznawany przez niego system wartości są wyraźnie przedstawione w utworze. Książka ta, określana jako powieść reportażowa, łączy w sobie cechy literatury faktu, literatury pięknej i publicystyki. Ze względu na ogromny stopień autorskiego zaangażowania w narracji widoczne jest częste przechodzenie od formy czysto informacyjnej do opisu scenicznego, by w końcowej fazie stać się nostalgicznym szkicem wspomnieniowym, wzbogaconym o psychologiczne i moralne przemyślenia autora. Powieść przetłumaczona została również na języki duński, fiński i norweski. W prasie szwedzkiej w krótkim odstępie czasu ukazało się około 30 recenzji na jej temat. Oto fragmenty wybranych opinii prasowych o książce Šeiniusia:

1. *Nuostabiausia Šeinius gerai dokumentuotame veikalė – didelė nuosaikumas ir susivaldymas. Pro „Raudonąjį Tvaną“ žmogus negali praeiti giliai nesukrėstas.* (W znakomitym dziele dokumentalnym Šeiniusia – wielka wstrzemięźliwość i powściągliwość. Czytając dzieło, człowiek nie może przejść obojętnie. Jest głęboko wstrząśnięty) („Upsala”, 1941, 31 stycznia)⁷.
2. *Trys Baltijos valstybės staciai leidosi užhipnotizuojamos. Nesuprasta, kad geriau garbingai mirti nei užmigti... Kaip geras patriotas, Šeinius niekuo savųjų nekaltina, tik tos kaltės niekas negalės nuplauti... Lietuvos nelaimė turi būti mums visiems didelė pamoka.*

⁶ Brodowski Leon, *Litewski uniwersalista*, w: Šeinius Ignas, *Czerwony potop*, Warszawa 1998, s. 5–6.

⁷ Cyt. za: Tiesos.lt redakcija. *Verta prisiminti. Vidmantas Valiušaitis: kaip Igno Šeinius knyga „Raudonasis tvanas“ 1941-aisiais sutiko švedai*, <http://www.tiesos.lt/index.php/tinklarastis/straipsnis/verta-prisiminti.-vidmantas-valiusaitis-kaip-igno-seinius-knyga-raudonasis> [dost.: 15.05 2021].

(Trzy kraje bałtyckie wręcz dały się zahipnotyzować. Nie zrozumiano, że lepiej jest umrzeć z honorem niż zasnąć... Jako dobry patriota Šeinius nikogo o nic nie oskarża, tylko nikt tej winy nie potrafi wymazać... Niestety Litwy powinno być dla nas wszystkich wielką lekcją) („Goteborgs Tidningen”, 1941, 26 stycznia)⁸.

3. *Šeinius vaizdavimas rodo, kad žuvo lietuvių tautos visuomeninės formos, dingo rūpestingai sukurta valstybė, bet kad tebegyva tauta ir kad ji nežus. Todėl kritiko žodžiais „Raudonasis tvanas“ turi būti Švedijoj skaitomas ir studijuojamas.* (Przekaz Šeinius pokazuje, że zaginęły wszelkie społeczne wzorce w narodzie litewskim, znikła tworzona z takim staraniem państwowość, ale naród żyje i że nie zaginie. Dlatego zdaniem krytyka „Raudonasis tvanas” musi być w Szwecji czytany i omawiany) („Goteborg Handels och Sjöfartstidning”, 1941, 6 marca)⁹.

Fragmety powieści w przekładzie na język litewski w 1952 r. wydrukował Stasys Zobariskis w piśmie „Gabija”, cały utwór został wydany w 1953 r. w USA, a dopiero w 1989 roku – na Litwie. Na język polski ta powieść reportażowa została przetłumaczona przez Danutę Brodowską i wydana w 1989 r. nakładem oficyny „Biblioteka Lithuanii”.

Powieść Šeinius – to historia drogi, poszukiwań, zmian i oddawania nastroju przy pomocy niezmiernie plastycznych opisów. Akcja rozpoczyna się w momencie, kiedy narrator jedzie samochodem wiozącym przedstawicieli Czerwonego Krzyża na Litwę. Drobiazgowo opisany został mijany krajobraz: pola i łąki, sady, uśpione gospodarstwa budzące się w ciemności poranka, „omszałe strzechy” spowite w mgły. Taki sposób narracji wprowadza czytelnika w stan zamyślenia, rozmarzenia, tchnie spokojem, a liczne wyszukane i rozbudowane metafory na początku utworu przekazują odpowiedni nastrój i odczucia autora reportażu, który jedzie z nadzieją, wiarą i chęcią niesienia pomocy. Szczegółowo opisany sielankowy obraz ojczyzny uzupełniają zapamiętane i zanotowane osobiste wspomnienia z dzieciństwa:

⁸ Tamże.

⁹ Cyt. za: Tiesos.lt redakcija. *Verta prisiminti. Vidmantas Valiušaitis: kaip Igno Šeinius knyga „Raudonasis tvanas“ 1941-aisiais sutiko švedai*, <http://www.tiesos.lt/index.php/tinklarastis/straipsnis/verta-prisiminti.-vidmantas-valiusaitis-kaip-igno-seinias-knyga-raudonasis> [dost.: 15.05 2021].

Nawet jak byłem mały, gdy jadąc z rodzicami zbliżaliśmy się do Wilna, czy to jesienią, czy zimą, odczuwałem, że wszystko mi jaśniało. Nie, nie samo tylko wielkie miasto, pełne różnorodności, wabiło. Tu przyroda weselsza, bardziej żywa niż gdzie indziej na Litwie <...> niebo tu lżejsze i pogodniejsze niż gdzie indziej, jeziora bardziej błękitne lub szmaragdowo-zielone <...> przed oczami przesuwa się jak żywy, na taśmie wspomnień utrwalony obraz¹⁰.

Idylliczny pejzaż, tchnący optymistyczną ideą odrodzenia, nagle zostaje zburzony i przełamany wizją wojny, grabieży i przemocy. Od razu zmienia się nastrój i sposób opisu. Samochód wjeżdża na przedmieścia Wilna. Autor z trwogą przygląda się grabieżom, a szczególnie poruszony jest, gdy widzi, jak sowieci wywożą zbiory Biblioteki im. Wróblewskich. Ten moment w powieści przedstawiony został przy pomocy prostych, krótkich zdań, tworząc klimat rzeczowej, lakonicznej relacji:

Przejeżdżamy Wilię przez Zielony Most i skręcamy w lewo w Zygmun-towską i nagle skręcając w Arsenalską samochód zatrzymuje się jak wryty koło biblioteki Wróblewskich. A jakże inaczej, ulica zatłoczona chyba dziesięcioma kwadratowymi ciężarówkami. Powoli, lecz równomiernie, przez wielkie drzwi biblioteki wynoszone są [książki] paka po pace. Ciężarówka po ciężarówce ładowane są tymi pakami, a naładowane – toczą się drogą na lewo od stacji <...>. Związek Radziecki przychodzi tu zamiast Litwy i wywozi. Bolszewicy wywożą historię Litwy...¹¹.

Šeinius swój reporterski przekaz uzupełnia faktami z historii, kultury, geografii, ale głównym celem i zamiarem autora jest budowanie w książce narracji na zasadzie kontrastów tak, aby jeszcze dokładniej pokazać odbiorcy ogrom bezprawia i beznadziejność zastanej rzeczywistości. Przebywając przez rok na Litwie, autor podróżuje po całym kraju, stara się wiernie oddać sytuację i nastroje targanej wojną ojczyzny. Będąc demokratą i, jak zauważa Leon Brodowski, równocześnie politycznym realistą, a w zakresie systemu wartości etycznych – idealistą, nie mógł Šeinius obojętnie patrzeć na zakłamanie bolszewików, na ich podstępne metody, wdrażane pod przykrywką „złotych” słów propagandy. Szczególnie drobiazgowo omawianym przez pisarza wydarzeniem politycznym stają się pokazowe wybory do Sejmu Ludowego LSRR z lipca

¹⁰ Šeinius Ignas, *Czerwony potop*, Warszawa 1998, s. 18.

¹¹ Tamże, s. 24–25.

1940 r. i przebieg głosowania, a także działalność komunistycznych litewskich aktywistów, wiernych i poddanych wszelkim rozkazom przychodzącym z Moskwy. Wielki sprzeciw budzą u autora już same przygotowania do wyborów. Zależy mu przede wszystkim na pokazaniu wielu anomalii, nieścisłości i świadomych przemilczeń, paradoksalnych sytuacji i skutków wprowadzanych zarządzeń, które towarzyszyły tworzeniu się sowieckiej Litwy. Wychowany według zasad praworządności obowiązujących w państwach demokratycznych, mając na uwadze doniosłość i nieocenioną rolę Konstytucji 3 Maja, która miała wpływ na kształtowanie się świadomości społecznej, Šeinius nie może pogodzić się z sytuacją, którą zastał na Litwie. Jako prozaik, ale również jako dziennikarz, z reporterskim zacięciem i skrupulatnością śledzi wszystkie pojawiające się w prasie anonse i komentarze. Przytacza drukowaną w odcinkach, w piśmie „Darbo Lietuva” stalinowską konstytucję. Autor pisze między innymi:

W tej konstytucji nie brakuje dźwięcznie brzmiących olśniewających słów. Mówi się tam, jak w przyzwoitej konstytucji, o wolności obywateli i braterstwie. Gwarantuje się wolność słowa, prasy i zgromadzeń. Nawet przyznaje się obywatelom nietykalność osobistą, domu i tajemnicę korespondencji. Zapewnia się prawo do własności prywatnej. Nowi członkowie będą przyjmowani do rodziny Związku Sowieckiego tylko z ich własnej woli i na własne żądanie¹².

Równocześnie zauważa, że ta sama gazeta zamieszcza rozporządzenie rządu ludowego, który „uzurpował sobie prawo zawężenia swobód narodu litewskiego do wolności prasy, zgromadzeń, podpisów, nawet poruszania się i słuchania radia”. Šeinius zadaje pełne sarkazmu retoryczne pytanie: „Jak zwykły obywatel kraju ma zrozumieć i wytłumaczyć sobie te sprzeczne zarządzenia?”¹³.

W prozie reportażowej, jak często jest nazywany *Raudonasis tvanas*, pojawia się również temat zsyłek i wysiedleń. Sam fakt deportacji Šeinius przedstawia z pozycji politycznych rozgrywek i wprowadzanych rozporządzeń nowej władzy, ale bez przytaczania wspomnień pojedynczych

¹² Tamże, s. 178.

¹³ Tamże, s. 179.

ludzi i ich osobistych tragedii. Autor sugestywnie opisuje stan narastającego napięcia, strachu przed prześladowaniami i więzieniem, poczucie beznadziejności otaczającej go rzeczywistości:

W Kownie już są sporządzane spisy tych, którzy mają być w pierwszej kolejności wysiedlani na Wschód. Nawet od Czerwonego Krzyża zażądano szczegółowych danych o wszystkich „burżujach” uchodźcach¹⁴.

Do mieszkańców Kowna i innych miejscowości docierają dziwne wieści. Ludzie mówią, że bolszewicy wywożą z Wilna na ciężarówkach i pociągami wszystko, co tylko można ruszyć i zagrabić. Nie tylko zrabowali urządzenia fabryk, drukarnie, składy żywności, biblioteki, naukowe laboratoria, lecz zrywają nawet parkiety, zbierają kaloryfery. Kto próbował sprzeciwić się, był także wywożony¹⁵. Przed wyborami do ludowego parlamentu wiele osób zostało aresztowanych; wielu z nich obiecano, że wkrótce będą uwolnieni. Ale gdzie tam! Aresztowania trwają nadal, jeszcze szybciej i w szerszym zakresie. Wczoraj w Wilnie aresztowano cały szereg nowych ofiar, rdzennych Litwinów, Polaków, Żydów¹⁶.

Kluczowym momentem w utworze stają się wybory do Sejmu i uchwalenie komunistycznej, stalinowskiej konstytucji. Autor pokazuje, że nie tylko dla niego, Litwina, ale i dla większości mieszkających na Litwie ludzi, takie pokazowe i sfałszowane wybory są parodią praworządności i świadectwem unicestwienia demokratycznego państwa. W czasie rocznego pobytu na Litwie Šeinius zatrzymał się w gościnie i mieszkał u zaprzyjaźnionego profesora Polaka i jego rodziny. Wieczorami panowie prowadzili gorące polityczne dyskusje, a mając podobne poglądy, z rozrzewnieniem wspominali i analizowali ustrój prawny Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Chcąc jak najdokładniej przekazać nastrój zwątpienia i rozpacz, autor wykorzystuje opis impresjonistyczny, pełny melancholii:

Budzę się i słyszę, że leje. Czyż to nie cud, początek cudu? <...> Teraz leje mocno, bez ustanku. Przez otwarte okno mego pokoju ciągnie miły, ożywczy wietrzyk. Leżę i słucham jak deszcz się nasila, grzechoce o dachówki, bulgoce w rynnie. Duże ciężkie krople odbijają się od parapetu, czasem spadają na podłogę <...> tylko na końcu ulicy, koło jednego

¹⁴ Tamże, s. 208.

¹⁵ Tamże, s. 19.

¹⁶ Tamże, s. 168.

*sklepu, chyba nie litewskiego, sądząc z pewnych oznak, na czerwonym słupie wisi czerwona flaga. Jest przyklepiona do drzewca przez deszcz, na szczycie słupa umocowana wielka czerwona gwiazda, również spleaszczona, tragicznie zwisająca. Ale odtąd w stronę mostu zaczyna się cała galeria ustawionych szeregami wyborczych transparentów z różnymi hasłami i zachęcającymi sloganami. Są rozmoknięte, kapiące farbami*¹⁷.

W kolejnych akapitach Šeinius pokazuje, jak machina propagandy komunistycznej okłamuje swoich obywateli, tworząc wizję „Litewskiej Arkadii” – krainy spokoju, ładu i bez troski. Cytuje wypowiedzi polityków, ludzi kultury i nauki, pisarzy, które pojawiają się w prasie. Bezpośrednio przytacza słowa spikera radiowego komentującego przebieg defilady, odbywającej się w Kownie z okazji trwających wyborów do parlamentu. Pisarz po mistrzowsku, z wykorzystaniem techniki impresjonistycznej opisuje ogromną ulewę i burzę szalejącą w tym czasie nad miastem, rysuje obraz pustych ulic, wiatru targającego poły płaszczy siedzących na trybunie dygnitarzy komunistycznych. Do tekstu wplata słowa sprawozdawcy, zachwycającego się „słonecznymi nastrojami” panującymi wśród uczestników tej parady.

*Tyle co mogłem usłyszeć i zrozumieć poprzez szum deszczu i rozszałę pioruny, to to, że [spiker] przemilczając ulewę – wesoło i żywo opowiadał, jakie niezliczone tłumy i w jakim nastroju defilowały bez ustanku przed honorowymi gośćmi, rządem i władzami republiki na trybunie. Wyliczał tysiące i tysiące defilujących, organizacje, których na Laisves Alei nikt nie widział, wymieniał ich złożone długie nazwy. A że pioruny nad Kownem i jego głową szalały, o tym ani słowa. „Nastrój defilującego tłumy i na trybunie słoneczny, niezwykle podniosły” – konstatawał. I w tym samym momencie musiał nakryć kapeluszem mikrofon, żeby go deszcz nie zmył. „Oczy ludzi błyszczą szczęściem i niewypowiedzianą wdzięcznością” – mówił sprawozdawca entuzjastycznie*¹⁸.

Stworzenie przez autora takiego satyrycznego, prześmiewczego obrazu i umiejętne wykorzystanie go w powieści jest świadectwem sprawności warsztatowej twórcy. Pokazuje równocześnie bezsilność Šeiniusia wobec zastanej sytuacji na Litwie i jego próby zdystansowania się do pro-

¹⁷ Tamże, s. 151–154.

¹⁸ Tamże, s. 201–202.

blematyki przekazanej w tej powieści reportażowej. Niestety, coraz bardziej przestraszony i zaniepokojony, autor zdaje sobie sprawę, że jego pobyt na Litwie staje się niebezpieczny, gdyż przestaje chronić go immunitet dyplomatyczny, jest śledzony. W genialny sposób przedstawiony został osobisty wątek – próba ucieczki Šeiniusa czy raczej wydostania się z okupowanej Litwy przez zieloną granicę. Fragment ten został przedstawiony w sposób dynamiczny, z wykorzystaniem wątku szpiegowskiego. W finale powieści reportażowej narrator szczęśliwie dociera do Szwecji, ostatnie słowa utwory brzmią:

(...) *Cały kulturalny świat, zrozumie, że sprawa wolności Litwy to nie jest sprawa samych tylko Litwinów. Ludzie mający głowę i serce muszą to zrozumieć, będą zmuszeni to zrozumieć. Wolność człowieka i wolność narodów jest wspólna i niepodzielna, jeśli chce zachować podstawowe prawa cywilizacji...*¹⁹.

Jest to przesłanie autora mówiące o tym, że wolność człowieka – to jedna z najcenniejszych wartości, które trzeba pielęgnować i o które trzeba walczyć. Uznając role państw demokratycznych w tworzeniu zasad praworządności, Šeinius pokazuje, jak sfalszowane głosowanie na Litwie i podstępnie uchwalona stalinowska konstytucja (ironicznie nazwana przez niego „Konstytucją słońca”) zaprzepaściły wiarę w odzyskanie przez młode tworzące się państwo niepodległości. Uchwalenie konstytucji przyczyniło się do zniewolenia i zagłady narodu litewskiego. Ten fakt Šeinius – polityk, dyplomata i Litwin traktuje jako osobistą porażkę, dlatego jego powieść reportażowa jest nie tylko zapisem wydarzeń, dokumentem historycznym relacjonującym społeczne nastroje, ale również osobistym literackim przekazem.

Bibliografia

- Brodowski Leon, *Litewski uniwersalista*, [w:] Šeinius Ignas, *Czerwony potop*, Warszawa 1998.
- Šeinius Ignas, *Czerwony potop*, tłum. Danuta Brodowska, Warszawa 1998.
- Šeinius Ignas, *Raudonasis ivanas*, Vilnius 1990.
- Wisner Henryk, *Litwa. Dzieje państwa i narodu*, Warszawa 1999.
- Žekaitė Janina, *Ignas Šeinius*, Vilnius 1999.
- <http://www.tiesos.lt/index.php/tinklarastis/straipsnis/verta-prisiminti.-vidmantas-valiusaitis-kaip-igno-seiniaus-knyga-raudonasis> [dost.: 15.05 2021].

¹⁹ Tamże, s. 286.

The Impressionistic Reportage Novel by Ignas Šeinius about the Elections to the Seimas, and Foundation of LSSR Constitution in July 1940

Summary

One of the best known, and characteristic books talking about elections, democracy, order, and law is *Raudonasis tvanas* by Ignas Šeinius. It is the kind of non-fiction literature with some elements of journalistic writings. The author of this reportage form – democrat, humanist, diplomat of the prewar, independent Lithuania, politician with centrist views was both declared enemy of communism and nationalism. The description starts when the author, as one of the Red Cross organization members arrives to Kaunas, in order to help all deportees, and to organize the deportation process. The most meticulous plot is about ostentatious parliamentary elections from 1940. Šeinius describes social conditions, and preparations to this event. Very clearly is shown a propaganda activity of communism members, preceded by a period of agitation, as well the course of voting, and finally adoption of the Constitution of Lithuanian SSR. Šeinius memoirs literature comparing these two political results, refer to the history of Polish-Lithuanian Commonwealth showing the importance of the Constitution of 3 May 1791 the value of freedom and democracy.

Keywords: Ignas Šeinius, Raudonasis tvanas, parliamentary elections, the Constitution of Lithuanian SSR, the Constitution of 3 May 1791, non-fiction literature, journalistic writings

1940 metų liepos mėn. Seimo rinkimai ir Lietuvos TSRS Konstitucijos priėmimas impresionistiniame Igno Šeiniaus pateikime

Santrauka

Igno Šeiniaus *Raudonasis tvanas* – tai reportažinis romanas, pasižymintis fakto literatūros, grožinės literatūros bei publicistikos bruožais. Autorius – demokratas, humanistas, priešškario Lietuvos diplomatas, centro pažiūrų politikas – buvo bolševikinio komunizmo bei nacionalizmo priešas. Ši knyga tapo ne vien reportažu, bet nostalgišku prisiminimų paveikslu. Aprašymas prasideda 1939 m. spalį, kai Šeinius, Raudonojo kryžiaus komiteto pabėgėlių klausimais valdybos narys, atvyksta į Kauną, ir baigiasi 1940 m. spalį autoriui sėmingai išvykstant iš okupuotos Lietuvos. Ypač kruopščiai aprašyta politinė gija tampa parodomųjų rinkimų į Lietuvos Liaudies Seimą ruošimas bei patys 1940 m. liepą vykę rinkimai, tų metų visuomeniniai sąlygojimai, Lietuvos komunistinių aktyvistų propagandinė veikla, rinkimų eiga bei galiausiai Lietuvos TSR Konstitucijos priėmimas. Autorius daugybę kartų remiasi Lenkijos ir Lietuvos bendros valstybės istorija. Romano puslapiuose pažymi esmines demokratinių valstybių išpažįstamas vertybes, lygindamas su tragiška padėtimi Lietuvos politinėje scenoje. Pasitelkdamas impresionistinio pasakojimo formą, parodo didėjančią įtampą, baimę ir autorių supančios realybės beviltiškumą.

Raktažodžiai: Ignas Šeinius, Raudonasis tvanas, Seimo rinkimai, Lietuvos TSR Konstitucija, 1791 m. gegužės 3 d. Konstitucija, fakto literatūra, publicistika

O wyborach do Sejmu i uchwaleniu Konstytucji LSRR w lipcu 1940 roku w impresjonistycznym przekazie Ignasa Šeiniusa

Streszczenie

Raudonasis tvanas (Czerwony potop) Ignasa Šeiniusa – to powieść reportażowa, która łączy w sobie cechy literatury faktu, literatury pięknej i publicystyki. Autor był demokratą, humanistą, dyplomatą przedwojennej niepodległej Litwy, politykiem o poglądach centrowych, wrogiem zarówno bolszewickiego komunizmu, jak i nacjonalizmu. Ta książka stała się nie tylko relacją reporterską, ale również nostalgicznym obrazem wspomnieniowym. Opis rozpoczyna się w październiku 1939 r., kiedy to Šeinius przybywa do Kowna jako członek zarządu Komitetu ds. Uchodźców działającego przy Czerwonym Krzyżu, a kończy się w październiku 1940 r., kiedy autor szczęśliwie wydostaje się z okupowanej Litwy. Niezmiernie drobiazgowo omawianym wątkiem politycznym stają się wybory pokazowe do Sejmu Ludowego Litwy z 14 lipca 1940 r., społeczne uwarunkowania i przygotowania do tego wydarzenia, propagandowa działalność komunistycznych litewskich aktywistów, przebieg głosowania i ostatecznie uchwalenie Konstytucji Litewskiej SRR. Autor wielokrotnie nawiązuje do historii Polski i wspólnych z Litwą dziejów. Na kartach powieści wspomina istotne wartości wyznawane przez państwa demokratyczne i porównuje je do tragicznej sytuacji na scenie politycznej Litwy. Za pośrednictwem impresjonistycznego przekazu pokazuje narastające napięcie, strach i beznadziejność otaczającej go rzeczywistości.

Słowa kluczowe: Ignas Šeinius, Raudonasis tvanas, wybory do Sejmu, Konstytucja Litewskiej SRR, Konstytucja 3 Maja 1791 r., literatura faktu, publicystyka